

Uchwała nr 139/2017
Prezydium Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego
z dnia 12 lipca 2017 r.

w sprawie Sprawozdania z działalności Narodowego Centrum Nauki za 2016 r.

Po rozpatrzeniu, na wniosek Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 6 czerwca 2017 r. (pismo DN.ZN.178.55.2017.1.RM), Sprawozdania z działalności Narodowego Centrum Nauki za 2016 r., Rada Główna, stosownie do art. 45. ust. 3 pkt 5 ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1842 z późn. zm.), **pozytywnie** opiniuje przedłożony dokument. Jednocześnie Rada zgłasza następujące uwagi do sprawozdania:

Uwagi dotyczące finansowania NCN

1. Ze sprawozdania wynika, że przychody NCN ogółem, w ujęciu memoriałowym, zaplanowane początkowo w kwocie 1 028 159 tys. zł i dwukrotnie nowelizowane zamknęły się kwotą 1 007 339 tys. zł, co stanowiło o 23 820 tys. zł mniej niż przewidywano w zmienionym planie obowiązującym od 23-12-2016. W części kosztów ogółem, w tym samym ujęciu, odpowiednie kwoty wynosiły 1 027 859 tys. zł i 1 030 859 tys. zł przy niewykonaniu planu z 23-12-2016 w kwocie 23 533 tys. zł. Pogłębiona analiza danych sprawozdawczych dotyczących planu finansowego i jego wykonania wskazuje na stosunkowo duże rezerwy w wartościach przyjmowanych w planie działalności, w szczególności w takich pozycjach jak pozostałe przychody, równowartość odpisów amortyzacyjnych i amortyzacji, materiałów i energii, wynagrodzeń bezosobowych czy pozostałych kosztów funkcjonowania, a także dotacji na inwestycje i zakupy inwestycyjne. W związku z tym Rada proponuje przywiązanie większej uwagi do wiarygodności planowania finansowego, zwłaszcza w części dotyczącej funkcjonowania samego Centrum. Natomiast na podkreślenie zasługuje wysoki stopień realizacji planu w pozycji środki przyznane innym podmiotom, który wynosi 98,3%.
2. Kompleksowe analizy sprawozdania NCN wskazują niekorzystną strukturę źródeł finansowania. Dlatego Rada wskazuje na konieczność większego zaangażowania Rady i Dyrekcji NCN w starania o zwiększenie budżetu na badania zarówno ze środków krajowych jak i z funduszy zewnętrznych. Ze sprawozdania wynika (tab. 12), że wykonanie budżetu NCN wynosiło 1 007 339 tys. zł. Większość środków na badania pochodziła z budżetu krajowego 1 005 187 tys. zł, a zaledwie 2 152 tys. (0,2% w stosunku do całego budżetu) z funduszy unijnych. Z ww. tabeli wynika także, że w budżecie nie było żadnych środków pochodzących od jednostek spoza sektora finansów publicznych. W opinii Rady taka struktura finansowania NCN jest dalece niewystarczająca dla realizacji zadań związanych z finansowaniem badań podstawowych w Polsce. Rada postuluje istotne wzmocnienie aktywności w zakresie poszukiwania funduszy na badania spoza budżetu państwa, szczególnie na współpracę międzynarodową.

Uwagi dotyczące funkcjonowania i organizacji NCN

1. Ze Sprawozdania wynika, że w 2016 roku podstawowa aktywność NCN zamknęła się finansowaniem 8 494 projektów badawczych, staży i stypendiów, w tym 12 w ramach inicjatyw międzynarodowych, oraz rozpatrzeniem 10 044 wniosków w tym 1 023 w ramach inicjatyw międzynarodowych. Z ogólnej liczby wniosków do finansowania zakwalifikowano 2 408, w tym 85 inicjatyw międzynarodowych, co oznacza 26% wskaźnik sukcesu. Biorąc pod uwagę bardzo dużą pracochłonność przygotowania wniosków na projekty naukowe i w efekcie bardzo duże koszty społeczne związane z odrzuceniem 76% wniosków, które nie uzyskały finansowania Rada postuluje zmodyfikowanie procedury kwalifikowania wniosków poprzez wprowadzenie dwuetapowości w procedurze naboru, tzw. preselekcji wniosków. Pozwoli to na eliminowanie już na wstępnym etapie wniosków nie spełniających kryteriów formalnych i jakościowych i ograniczenie nakładów na opracowanie kompletnych wniosków.
2. Podobnie jak w latach ubiegłych w sprawozdaniu nadal brakuje odniesienia do problemu finansowania wniosków o granty wykazujących społeczne i praktyczne efekty, z elementami aplikacyjnymi na pograniczu badań podstawowych. Kwestia ta jest często podnoszona przez środowisko naukowe, a rozwiązanie polegające na odrzucaniu ich z finansowania NCN krytykowane. W Sprawozdaniu nie wykazano tendencji zmian, w odniesieniu do lat poprzednich, procesu selekcji wniosków w poszczególnych obszarach nauki, co utrudnia analizę skuteczności systemu przyznawania grantów oraz weryfikacji efektów w odniesieniu do potrzeb krajowych środowisk naukowych na tle trendów światowych. W realizacji zadań NCN brakuje odniesienia do postulatu środowisk nauk technicznych o wydzielenie tej grupy nauk z grupy nauk ścisłych i technicznych (ST). Spośród 10 paneli tej grupy, nauki techniczne w rzeczywistości mieszczą się tylko w panelu ST8. Skutkiem tego eliminowane są projekty z obszaru badań stosowanych.
3. W ramach popularyzacji działalności NCN zwiększono zakres udostępnianych publicznie informacji. Znaczące jest też, że zwiększono udział recenzji zagranicznych. Eksperti zagraniczni wykonali 9711 ocen indywidualnych, co stanowiło 91% wszystkich ocen indywidualnych sporządzonych w 2016 r.
4. Komisja Odwoławcza NCN rozpatrzyła 256 odwołań od decyzji Dyrektora Centrum, a w konsekwencji przyznano finansowanie 13 projektom (5,1%) ponadto uchylono decyzję w odniesieniu do 12 decyzji i skierowano do ponownego rozpatrzenia, wreszcie w stosunku do 25 decyzji zalecono dodatkowe postępowanie. Łącznie Komisja Odwoławcza zakwestionowała decyzje Dyrektora wobec ok. 20% odwołań, czyli co piąte uzyskało uznanie Komisji. Rada nie zna odpowiednich benchmarków ani uzasadnień Komisji Odwoławczej, jednak 20% wskaźnik odwołań rozpatrzonych pozytywnie wydaje się stosunkowo wysoki i powinien być przedmiotem większego zainteresowania organów NCN.
5. Na tle stosunkowo wysokiego wskaźnika skuteczności odwołań Rada ponawia postulat transparentności zasad wyłaniania paneli ekspertów kwalifikujących wnioski, co ma szczególne znaczenie w przypadkach, gdy do oceny końcowej nie są brane pod uwagę oceny recenzentów. W opinii Rady kwestia ta wymaga podjęcia stosownych działań.

6. W roku sprawozdawczym zintensyfikowano stosunki z interesariuszami w różnorodnych kanałach komunikacji. W mediach ukazało się łącznie 2656 materiałów odnoszących się do NCN (w tym 803 posty w mediach społecznościowych). Do działań o niejednoznacznej ocenie z punktu widzenia misji, choć mieszczących się w tzw. tradycyjnej kulturze organizacyjnej, uznać należy wydawanie kalendarzy ściennych czy dwujęzyczną na publikację z okazji 5-lecia NCN. Rada postuluje także modyfikację zasady dotyczącej publikowania informacji o konkursach NCN w dzienniku o zasięgu ogólnopolskim, traktując to jako niepotrzebny wydatek w stosunku do grona interesariuszy tych konkursów, którzy dla tego celu wykorzystują w przytłaczającej formie inne kanały komunikacji.
7. Wysoce niepokojąca jest informacja o tym, że ok. 60% raportów przedkładanych przez kontrahentów NCN zawierało błędy formalne i finansowe. Na podstawie dyskusji przeprowadzonej nad tą kwestią w gremium Rady oraz przeanalizowaniu przypadków, które wskazywały, że usterki o marginalnym znaczeniu wymagały zaangażowania kilku organów, a pracochłonność poprawy dokumentacji była o wiele bardziej kosztowna od usterki, Rada postuluje przeprowadzenie pogłębionej analizy przyczyn powstających nieprawidłowości oraz przeprowadzenie szerokiej akcji informacyjno-szkoleniowej dla interesariuszy zewnętrznych ukierunkowanej na ich wyeliminowanie.
8. Biorąc pod uwagę, że skuteczność i efektywność działalności Centrum w znaczącej mierze zależy od jakości kadry zatrudnionej w NCN Rada uznaje informacje w tym zakresie za niewystarczające. Ze Sprawozdania wynika, że w dniu 1-01-2016 r. zatrudnienie w Centrum kształtowało się na poziomie 127 osób, w tym 12 osób było zatrudnionych na podstawie umowy na zastępstwo. W roku sprawozdawczym współpracę z Centrum rozpoczęło aż 21 osób natomiast zakończyło pracę 8 osób. Analizując strukturę zatrudnienia Rada zwraca uwagę na aspekty, które mogą stanowić ryzyko operacyjne dla działalności NCN. Za niezrozumiałe i niewyjaśnione w Sprawozdaniu należy uznać zmniejszenie zatrudnienia z 37 do 29 etatów w Dziale Badań Naukowych i Rozwoju Naukowców. Za kontrowersyjny należy również uznać wzrost zatrudnienia w dziale Finansowo-Księgowym z 11 do 14 osób. Poważnego uzasadnienia i wskazania jego obecnej i planowanej działalności wymaga także 10 osobowy zespół w Dziale Zasobów Ludzkich. Pewne wątpliwości budzi także stan zatrudnienia w Zespole ds. Informacji i Promocji, który uległ zwiększeniu z 3 do 4 etatów, szczególnie wobec liczebności Zespołu ds. Analiz i Ewaluacji, który liczy 2 osoby.
9. W Sprawozdaniu zabrakło informacji o działalności szkoleniowej, zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej, ocenie pracowników, zasadach, formach i metodach rekrutacji pracowników, kwestiach motywowania czy satysfakcji z pracy, czego można by się spodziewać w związku ze stosunkowo licznym Działem Zasobów Ludzkich.
10. Za niepokojące uznać należy kilkuletnie bezowocne przedsięwzięcia związane z pozyskaniem nowej siedziby NCN.

Uwagi dotyczące audytu NCN

1. Rada wyraża przekonanie, że Sprawozdanie z Ewaluacji NCN zawiera wiele cennych informacji, a uwagi mają przede wszystkim na celu uczynienie go jeszcze lepszym. Jednakże sprawozdanie ma w dużej mierze charakter opisowy i w zbyt małym stopniu kładzie nacisk na formułowanie wniosków mogących usprawnić proces selekcji najlepszych projektów badawczych. W opinii Rady Sprawozdanie w niewystarczającym stopniu pokazuje ewaluację wewnętrznych mechanizmów selekcji wniosków, co jest bardzo istotne dla wyboru najlepszych wniosków w poszczególnych konkursach. W tym kontekście szczególnie pożądana byłaby ocena efektywności mechanizmów wyboru recenzentów pod kątem rzetelności wykonania recenzji, i uzgadniania ocen dokonywanych przez poszczególne panele. Brakuje też jakiegokolwiek odniesienia do ewaluacji procedur selekcyjnych, co jest szczególnie istotne w kontekście gorącej debaty dotyczącej działalności NCN, toczącej się na łamach periodyków poświęconych polskiej nauce. Autorzy ewaluacji wydają się w niej pomijać szereg konstruktywnych wniosków i sugestii płynących ze środowiska naukowego, w tym szczególnie tych, formułowanych w artykułach publikowanych na łamach periodyków dedykowanych sprawom nauki („PAUza”, „Akademia” i inne). Jeśli nie wprost, to być może należałoby je spożytkowywać po uprzednim przetworzeniu na rekomendacje formułowane przez Radę NCN, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w raporcie.
2. Autorzy ewaluacji bardzo pobieżnie omówili jeden z najważniejszych wskaźników efektywności selekcji, jakim jest wskaźnik sukcesu (str. 25-26). Nie odnieśli się przy tym do przyczyn niższej wartości tego wskaźnika w panelach HS względem paneli ST i NZ, ani też znaczących dysproporcji w obrębie grupy nauk HS (panel HS2 - 11% sukcesu, Panel HS3 - 32% sukcesu). Szersze omówienie przyczyn tego zróżnicowania, a przede wszystkim refleksja nad tym, jakie wartości wskaźnika sukcesu należałoby uznać za optymalne byłoby bardzo pożądane. Jest to szczególnie istotne ze względu na kryzys polskiej humanistyki, w tym jej niedofinansowanie.
3. W 2016 roku NCN nie został poddany żadnym kontrolom zewnętrznym. Z punktu widzenia działalności NCN ważne było zainicjowanie przygotowań strategii ewaluacji działalności Centrum we współpracy z EGO, chociaż brakuje bardziej szczegółowych danych na temat zakresu i form takiej ewaluacji podobnie jak uzasadnienia wyboru tego wykonawcy.

Rada sugeruje także zmianę sposobu prezentacji informacji w Sprawozdaniu w ujęciu tabelarycznym gdyż poza nielicznymi wyjątkami, brak jest odniesienia do wskaźników z lat ubiegłych. Ocena działalności NCN bez odniesienia do okresów poprzednich jest iluzoryczna.

Uchwałę otrzymuje Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Przewodniczący
Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego

Prof. Jerzy Woźnicki